

Výkladové stanovisko k povinnostem vztahujícím se k opuštěným zdrojům

Ustanovení § 91 zákona č. 263/2016 Sb., atomový zákon, používá v oblasti nastíněných problémů následující dikci:

„(1) Provozovatel zařízení určeného k tavbě, shromažďování a zpracování kovového šrotu je povinen přijmout opatření k vyhledávání opuštěného zdroje a pracovníka, který může být vystaven ionizujícímu záření z opuštěného zdroje,

a) informovat o účincích ionizujícího záření na lidský organismus,

b) poučit o tom, jak opuštěný zdroj vizuálně rozpoznat,

c) poučit o opatřeních při nálezů opuštěného zdroje nebo vzniku podezření na jeho přítomnost a

d) pravidelně školit o skutečnostech podle písmene a) až c).“.

Účelem tohoto ustanovení, jak ostatně naznačuje i jeho systematické zařazení a název („Opuštěný zdroj“), je zajištění ochrany před ionizujícím zářením v případě nálezů zdroje ionizujícího záření v prostředích, kde se sice mohou nezdědky vyskytovat, ale kde není zajištěna ochrana sob, které se v daném místě nacházejí. Dikce je přitom transpoziční a vychází z několika ustanovení **Směrnice Rady 2013/59/Euratom ze dne 5. prosince 2013, kterou se stanoví základní bezpečnostní standardy ochrany před nebezpečím vystavení ionizujícímu záření a zrušují se směrnice 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom a 2003/122/Euratom**, konkrétně zejména z čl. 92 až 95.

Tato ustanovení zavazují členský stát EU, aby podporoval zavedení systémů určených k detekci opuštěných zdrojů a kontaminovaného kovu na místech, jako jsou velká šrotiště a velká zařízení na recyklaci šrotu, kde se opuštěné zdroje mohou obecně vyskytovat, nebo případně ve významných tranzitních uzlových bodech. Nad rámec „velkých šrotiště“ a „velkých zařízení na recyklaci šrotu“ (v angl. originále „*large metal scrap yards and major metal scrap recycling installations*“) pak směrnice vyžaduje také, aby osobám, které mají podezření na přítomnost opuštěného zdroje a které se běžně neúčastní činností podléhajících požadavkům radiační ochrany, byly neprodleně poskytnuty specializované technické pokyny a pomoc. Tento požadavek tedy významně rozšiřuje působnost tohoto prvku radiační ochrany i mimo velká zařízení. Nutno dodat, že směrnice výše uvedené pojmy nedefinuje a neodkazuje ani na jinou evropskou legislativu v oblasti nakládání s odpady nebo kovovým šrotem.

Současně atomový zákon transponuje do českého práva požadavek čl. 16 směrnice, dle nějž členské státy musí zajistit, aby vedení v zařízeních, v nichž je nejvyšší pravděpodobnost nálezů nebo nezáměrného zpracování opuštěných zdrojů (včetně velkých sběren kovového šrotu a velkých závodů na recyklaci kovového šrotu a v důležitých uzlových tranzitních bodech – ovšem nejen jich) byla informována o tom, že se mohou dostat do kontaktu se zdrojem záření. Pracovníci těchto zařízení, kteří se mohou dostat do kontaktu se zdrojem záření, musí být

a) poučení a vyškolení v tom, jak vizuálně rozpoznat zdroje záření a jejich obaly;

- b) informování o základních skutečnostech týkajících se ionizujícího záření a jeho účinků;
- c) informování a vyškolení v tom, jaká opatření je třeba učinit na místě v případě zjištění přítomnosti zdroje záření nebo podezření na jeho přítomnost.

Rovněž u těchto požadavků směrnice nestanoví jejich pojmové vymezení. U tohoto ustanovení je zřejmá přímá inspirační linie k textu § 91 atomového zákona.

Jistým vodítkem k pochopení směrnice může být i její bod 50 preambule, dle něž nařízení Rady (EU) č. 333/2011 stanoví kritéria vymezující, kdy určité typy kovového šrotu přestávají být odpadem ve smyslu směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES ze dne 19. listopadu 2008 o odpadech. Je třeba přijmout opatření s cílem zabránit nezáměrnému roztavení opuštěných zdrojů a zajistit, aby kovy odstraňované z jaderných zařízení, například během jejich demontáže, odpovídaly uvolňovacím kritériím. Je tedy zřejmé, že **záměrem směrnice je vztáhnout v ní uvedené požadavky na tyto typy šrotu bez ohledu na to, zda jsou považovány za odpad či nikoli, jakož i bez ohledu na to, v jaké fázi zpracovávání se právě nacházejí.**

Obdobně ani atomový zákon, v duchu evropské směrnice, nepodává legální definici těchto pojmů a vychází z předpokladu, že je nutné je interpretovat dle obecného významu slov. Tento přístup je odůvodněn rovněž účelem právní úpravy, kterým je ochrana před ionizujícím zářením v případech, kdy se jeho zdroj vyskytuje v neobvyklé situaci a kdy jsou mu vystaveny fyzické osoby, které nemají dostatečnou znalost příslušných ochranných opatření. **Termíny atomového zákona tedy nemají souvislost s pojmoslovím odpadové legislativy či jiné české národní legislativy, nýbrž stojí nezávisle, a to v návaznosti na specifický předmět právní úpravy.**

Ustanovení § 91 atomového zákona proto vymezuje okruh povinných osob nikoli pojmově, nýbrž účelem zařízení, které je danou osobou provozováno. „Provozovatelem“ by měl být rozuměn subjekt, který fakticky tuto činnost provádí, má tedy přímý vztah k tomuto zařízení, k tavbě, shromažďování nebo zpracování kovového šrotu. Bude se tedy jednat nikoli nezbytně o majitele zařízení, ale o osobu, která toto zařízení spravuje či užívá (nájemce, pachtýř). **Tento vztah by měl být konkrétní, přímý a jednoznačný, protože by tato osoba měla být schopna ovlivnit chod zařízení a působit na jeho pracovníky tak, aby byli chráněni před ionizujícím zářením, je-li nalezen opuštěný zdroj.**

Dále ustanovení pracuje s výrazem „zařízení“. V obecném smyslu je zařízením věc tvořená souborem konstrukcí nebo systémů, sloužících ke společnému účelu. Nemusí jít nezbytně o jedinou věc, ale i o skupinu věcí a jejich příslušenství. Lze mít za to, že zařízení není vymezeno rozsahem vykonávaných činností, nýbrž jejich soustavností. „Zařízením“ tedy nebude přechodný provoz nebo dokonce mobilní prostředek ke sběru, shromažďování nebo přepravě odpadu či šrotu. I dikce samotné směrnice naznačuje, že by se mělo jednat o setrvalejší provozy stálé povahy. Ostatně u jiných provozů je pravděpodobnost detekce opuštěného zdroje spíše nižší a možnost zajištění požadovaných kroků směrem k personálu méně relevantní. Velikost zařízení přitom není podstatná, protože z hlediska účelu může k nálezům dojít jak v menších, tak ve velkých provozech. Jak již bylo naznačeno, **není ani podstatné, jak je zařízení klasifikováno z hlediska jiné legislativy, podstatný je fakt, zda jsou v něm vykonávány činnosti, při nichž může dojít (a také na základě mezinárodních zkušeností dochází) k nálezům opuštěného zdroje.**

Tuto skutečnost vystihuje ustanovení § 91 atomového zákona slovy „určeného k tavbě, shromažďování a zpracování kovového šrotu“. Opět nehraje roli, zda jsou tyto výrazy jinou legislativou používány ve specifickém kontextu (mj. definovaném nebo vymezeném zpravidla výlučně pro potřeby této zvláštní právní úpravy). **Jedná se o faktický stav, tedy o činnosti, které skutečně**

jsou tavbou, shromažďováním a zpracováním šrotu. I pokud by tyto činnosti byly jen součástí širšího portfolia aktivit, které dané zařízení vykonává, mělo by být takové zařízení zahrnuto do této kategorie, neboť u něj může z povahy věci dojít k nálezů opuštěného zdroje. Je ovšem třeba zohlednit, že formulace ustanovení naznačuje záměrné provádění těchto činností, hovoří se totiž o „zařízení určeném...“ k těmto činnostem. Pakliže by docházelo k tavně, zpracování nebo shromažďování jen namátkově nebo shodou náhodných okolností, nebude zařízení patřit k povinným ve smyslu tohoto ustanovení atomového zákona.

Obdobně i termín „kovový šrot“ je třeba interpretovat obecně, jako blíže neurčený soubor kovových věcí, které nemají přesné účelové určení a jsou zamýšleny k přepracování nebo likvidaci. Opět by tedy mělo jít o „šrot“ v obecném významu toho slova, jelikož se v něm může nacházet opuštěný zdroj nejčastěji.

Z praktického hlediska tedy mezi tato zařízení mohou patřit institucionálně provozované skládky, sběrné dvory, hutě apod.

V otázce toho, jak naplnit požadavky atomového zákona na vyhledávání opuštěného zdroje a relevantní informování a poučení pracovníků je třeba zdůraznit, že **atomový zákon, ostatně ani zmíněná směrnice sama, nestanoví konkrétní náplň těchto povinností.** Jsou záměrně ponechány v obecné rovině, aby s využitím tzv. **odstupňovaného přístupu (§ 5 odst. 8 atomového zákona) bylo možné jejich požadavkům vyhovět různými postupy u různých typů zařízení** o odlišné komplexnosti vykonávaných aktivit. Je tedy připuštěno, aby velká zařízení s mnoha pracovníky naplňovala tyto požadavky složitějšími a sofistikovanějšími formami, zatímco zařízení malá či s menším rozsahem aktivit mohou téhož cíle dosáhnout způsoby méně náročnými. Není vyloučeno, aby předané informace a poučení měly unifikovanou formu, např. informačních tištěných materiálů. Taktéž zákon připouští, aby opatření k vyhledávání spočívala v namátkových kontrolách určitých dodávek kovového šrotu, je-li pravděpodobnost nalezení opuštěného zdroje malá nebo pokud v uplynulém období k takovému případu nedošlo. Přístroje potřebné k nalezení opuštěného zdroje také mohou mít různou podobu, od rámu na vstupních branách do zařízení, až po handheldové detektory relativně nenáročné konstrukce, obsluhy a nákladovosti. **Vždy je třeba mít na paměti, že aplikací všech těchto opatření má být předcházeno škodám na lidském zdraví, majetku a životním prostředí, které by v důsledku mohly provozovateli uvedených zařízení podstatně větší škody nebo náklady.**